

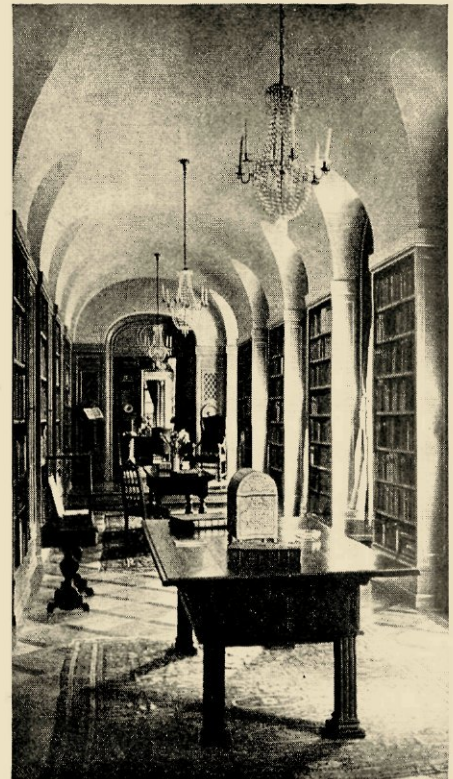
MUZIEK-SCHATTEN

DOOR KEES VAN HOEK

LANGE jaren heeft de stad Frankfort aan den Main een der schitterendste muziekbibliotheken ter wereld gehuisvest. Het was een der weinige nog in privé-bezit, sinds die van den Haagschen bankier Dr Scheurleer overging aan het Gemeente-Museum der residentie. Zelfs deze kan niet met de Hirsch-Collectie wedijveren, en alle andere particuliere verzamelingen zijn veel beperkter van allure. Van Hoboken in Weenen verzamelt uitsluitend eerste drukken, Louis Koch in Florence alleen manuscripten, Alfred Cortot, de beroemde pianist, heeft zijn Parijsche collectie op Fransche muziek gespecialiseerd.

Paul Hirsch evenwel, een rijke, kunstzinnige Frankfortsche patriciër, verzamelde alles, wat op muziek betrekking had: de allereerste theoretische werken, eerste drukken en volledige collecties van

beroemde meesters, en volledige partituren van alle opera's. Geen wonder dat de vleugel, dien hij tot huisvesting zijner bibliotheek aan zijn Frankfortsche woning had laten bouwen, bezocht werd door de grootste kunstenaars van onzen tijd. Het gastenboek bevat handteekeningen van Furtwängler en Mengelberg, van Strauss en

da enā p dēp̄sionē et eleuacōz ad instar game natat sol/fa/mi/re/ut/
Aut ponat ordo nature vocaliū dēptis s̄onantū ut p̄ in hac figura.

f

■   ■   ■   ■   ■

a   e   i   o   u

Gaudium   **S**pes   **C**ōpāsio   **T**imōz   **D**oloz
dei maḡificētia / muificēcia / miscōia / iusticia   Inrā miseria

Nolumus aut ut existimet aliquis gama p̄ns misticoz oim cānticoz
valere p̄tm̄ efficaciter ut cātet cor & spūs p̄ affectū sit & effectū nō fu
erit huic arti de se ag mite facillime sup̄additus p̄sertim in muica sensu

teekeningen van Furtwängler en Mengelberg, van Strauss en

Boven: Blik in de muziekbibliotheek van Paul Hirsch, zooals die vroeger in zijn huis te Frankfort gehuisvest was - Beneden: Gerson, *Collectorium Super Magnificat*, Esslingen, 1473. Deze vijf noten zijn de eerste muziek die ooit gedrukt werd.

MUZIEK-SCHATTEN

Stravinsky, van Bruno Walter en Schnabel, Schuricht en Edwin Fischer — om slechts enkele namen te noemen in heel de wereld bekend.

Toen de maatregelen tegen de Joden in het Derde Rijk begonnen, moest ook Hirsch zijn vaderstad verlaten. Hij kon dat nog bijtijds doen en om zijn boeken en partituren bekommerde zich geen douane-beambte of deviezen-commissie; slechts moest hij 80 % van zijn vermogen achterlaten. Doch toen het nieuws in Duitschland doordrong, dat de Universiteit van Cambridge Hirsch en zijn collectie gastvrijheid geboden had, toen de Engelsche pers met speciale artikelen kwam, waarin geleerden en kunstenaars de heerlijke schatten beschreven die Cambridge nu huisvestte, werden hem zijn burgerrechten ontnomen.

Ze staan nu niet meer in prachtige oude kasten op Perzische tapijten en onder Venetiaansche kristalkronen, zooals in de Frankfortsche woning, doch heel eenvoudig op stalen rekken in een brandvrij, betonnen gewelf van

Boven: Gafori „Theorica Musicae”, verklarende muzieklessen, in Milaan gedrukt in 1492 -

Beneden: „Liederer tot noten herleid”, een der eerste notenboeken, te Leuven gedrukt in 1547

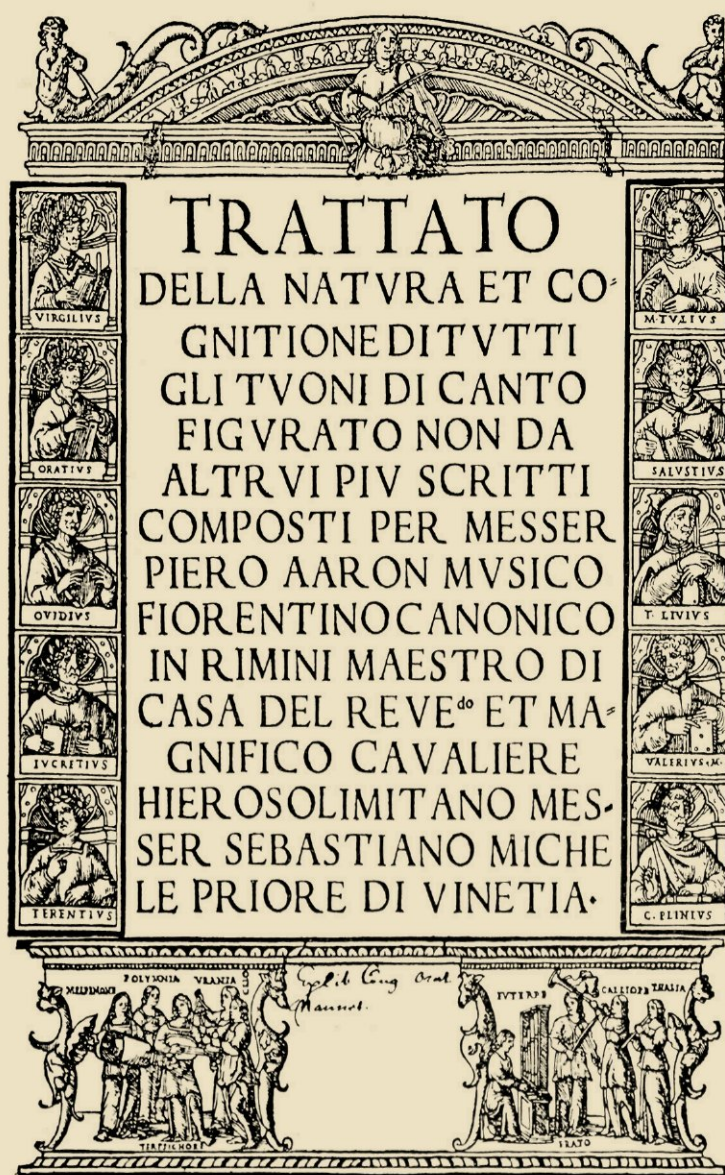

Cambridge's bibliotheekgebouw, in leen gegeven door den eigenaar, die daar ongestoord verder werkt aan de completeering van zijn zooveel banden tellenden catalogus van een collectie die op bijna één millioen gulden geschat is. Doch hoe kan men origineelen schatten, waarvan in vele gevallen geen tweede exemplaar meer op de wereld te vinden is!

Onder het helle licht der electriche lampen spreidt Paul Hirsch zijn schatten voor mij uit. Ik had hem gevraagd naar de eerste muziek, die ooit gedrukt is. Het is Gerson's *Collectorium Super Magnificat*, verschenen in Esslingen in 1473, vijf vierkante blokjes! In een boek, gedrukt in Westminster in 1495, Higden's *Policronicon*, komen zoowaar reeds 8 noten voor. De Hirsch-Collectie toont elk stadium in de ontwikkeling van den noten-druk. De eerste boeken met muziek gedrukt van houten blokjes, Venetië 1480

en Straatsburg 1488; de eerste beweegbare typografie, Neurenberg 1501; langzamerhand druk van gegraveerde koperplaten, Rome 1637, tot we met een concerto van Pleyel, in 1797 te München uitgegeven, de eerste muziek-lithografie bereiken.

Een ander onderdeel der bibliotheek toont den volledige ontwikkelingsgang van de opera. De eerste opera ooit gedrukt was Jacopo Peri's *Euridice*, in Florence opgevoerd ter eere van een vorstelijk huwelijk in 1600. In meer dan duizend complete partituren gaat het zoo,

Pietro Aaron: „Trattato della Natura”, Venetië, 1525 - Titelblad in houtsnede van een der eerste en beroemdste werken over de theorie der muziek.

via Lully, Gluck, Mozart en Wagner — om slechts eenige stadia aan te duiden — tot aan Alan Berg en Hindemith in onze dagen.

Een der volledigste secties is gewijd aan de muziektheorie en de geschiedenis der muziek. De eerste instructieboeken voor de monniken, met heerlijke illustraties, dikwijls ook met naïeve houtsneden, alsof men trachtte muziek „per post” te leeren! Van de meeste dezer werken, uit de eerste helft der zestiende eeuw, is geen ander exemplaar meer bekend.

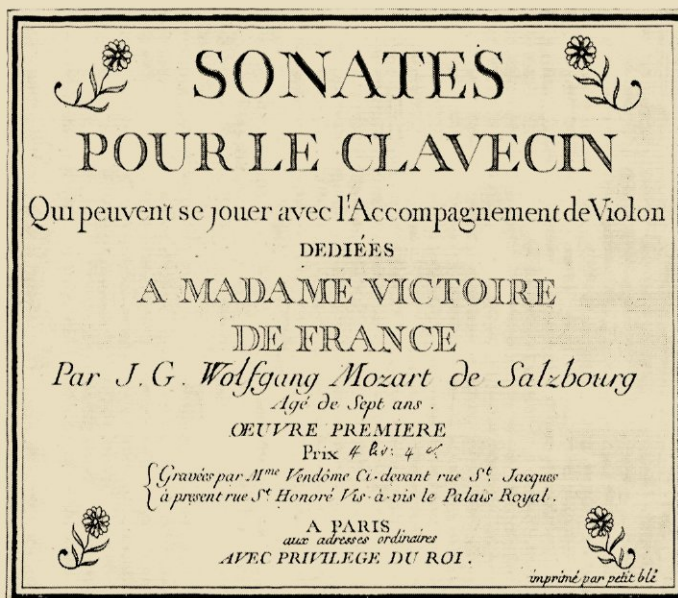
Doch het is niet de muziek-technicus die hier rondsuffelt, maar de journalist, uit op namen en rariteiten. Schubert's eerste compositie verscheen in een Oostenrijksch Almanakje van 1818. Hij moet later onaangename ervaringen met zijn uitgevers gehad hebben, want men bemerkt, dat hij elk exemplaar van zijn publicaties persoonlijk geteekend heeft, om niet in zijn afrekening bedrogen te worden. Mozart's eerste compositie werd in Parijs gedrukt, in 1764, Sonaten, met als auteursvermelding: „par J. G. Wolfgang Mozart de Salzbourg, Agé de sept ans. Œuvre Première”. En in een kostbaar étui ligt een programma der Weenske Opera van 1788, de première van zijn *Don Giovanni*.

Rariteit is zeker, dat de groote Johann Sebastian Bach tijdens zijn leven slechts één

Ornaat titelblad in houtsnede van Orlando di Lasso's „Erfdeel der Muziek”, een der oude muziektechnische werken, in München gedrukt in 1573

J. C. Wolfgang Mozart van Salzburg, oud 7 jaar, Sonaten voor het klavecimbel (Eerste werk, te Parijs in 1764 gedrukt)

het Fransche volkslied, dat toen *Chant de Guerre pour l'Armée du Rhin* heette — zonder den naam van den componist; in plaats daarvan de naam van den maarschalk aan wien het opgedragen was. Zelfs de Parijsche bibliotheken hebben zoo'n exemplaar niet; er zijn er slechts twee in de wereld bekend.

Welk een verhaal zou niet over zulk een verzameling te schrijven zijn! Die typische vondsten van den verzamelaar: een eerste druk van Beethoven's eerste werk — *Drei Sonaten, von Ludwig van Beethoven, alt 11 Jahre, Speier 1783* — tusschen een hoop kapotte études, die 10 cent gekost had! Doch andere deelen zijn moeilijk verworven uit beroemde collecties, sommige van de familie Borghese, of uit Napoleon's ver-

Titelblad van het eenige zangstuk van J. Seb. Bach tijdens zijn leven gedrukt. Op den vierden regel van onderen komt heel bescheiden de naam van den meester voor

zangstuk gedrukt zag. Het is de *Ratswahl-Cantate*, in 1708 gedicht voor de installatieplechtigheid van een nieuwen burgemeester van de stad, waar hij organist was. De namen der onbeteekenende magistraten zijn met vette letters en groote krullen gedrukt, die van den onsterfelijken Bach staat heel klein onderaan. In een ander étui ligt een lied en melodie, gedrukt op een eenvoudig gevouwen blad papier. Het is de eerste editie van de *Marseillaise*,

